

VIII.

B e r e t n i n g

o m

B i s k o p A r r e b o e s A f f æ t s e l s e

1622.

B e d

G. S c h ø n i n g.

VIII

1833

10

Wm. B. E. & Co. Boston

1833

10

1833

113

Beretning om den trondhjemske Biskops A. Arrøboes
Ufsættelse 1622.

S. I.

Vi nægte ikke lærde og andre berømmelige Mænds Levnetsbeskrivelser, eller Stykker, som tjene til samme at oplyse og forbedre, Sted iblandt sort Selskabs Skrifter, naar de kun ere vel skrevne og indeholde noget rart og mærkværdigt. Men har der i forrige Seculo været iblandt os nogen baade i den lærde og geistlige Historie mærkværdig Mand, saa har det visse-elig været fornævnte; en Mand, som af sine ypperlige Gindsgaver, sit anseelige Embede og sin mærkværdige Stjebne er bleven blandt os nok berømt, men dog i Henseende til sig selv bemeldte, ej saa bekjendt, som han burde være. Ved sin muntre Geist og sit hurtige Hoved har han forhvervet sig et anseeligt og vel det første Sted iblandt de danske Poeter, for hvilke han med rette kan kaldes en Fader, eftersom han noget nær var den første, som bragte den danske Poesie paa Fode, som for hans Tid var i maa-delige Omstændigheder. Hvorudover han ogsaa stod vel opskreven hos den store Kong Christian den Fjerde, og blev af ham befordret til Throndhjems Bispestol, hvilken han besad ikke i fulde 5 Aar, men blev paa en Herredag i Bergen samme igjen fradømt. Da nu dette, nemlig, at en Bisp er ordentlig dømt fra sit Embede, er saa rar en Hændelse og næsten det eneste Exempel iblandt os, alt siden Reformationen, og da der om denne Sag ere fældede og endnu fældes ulige Domme, saa at Nogle ville gjøre Mand, den aldeles uskyldig Andre derimod reent fordomme ham som en liderlig og ugudelig Person; saa haaber jeg at gjøre mine Landsmænd en behagelig Tjeneste ved at lægge dem denne hele Sags Sammenhæng for Dagen, Det kgl. norske Bib. Sæff. Skr. i 19 Aarh. 1 B. 2 p. I i

hvoertil en god Ven har sat mig istand ved at meddeele mig Nøterne i de Sager, som ere anlagde og udførte imod bemeldte Mand, uden hvilke jeg heri intet retskaffent havde kundet gøre *).

§. 2.

Da Mag. Anders Arrobo Anno 1618 kom hid til Stifftet, var Claus Daae Lehnsherre over Throndhjem, som Aar 1620 fik til Estermand i Embedet Tage Tott Anderson til Egede, med hvilken Bispren ragede i Trætte og Vidtløstighed, saavel af adskillige andre Aarsager, som og i Anledning af Bisprens Bonde paa Flak **) Oluf Mogensen, hvis Sag Lehnsherren tog sig an imod Bispren, hvilken maa vel ikke have været saa vde myg, som Lehnsherrens Myndighed det udfordrede, og gif dette saa vidt, at Lehnsherren lod denne Sag tilligemed andre, som siden skal meldes, for det første indstævne til bemeldte Herredag i Bergen, bestyldende Bispren i sit Indlæg for at have uden lovlig Dom, ladet af egen Myndighed fængsle bemeldte Bonde, frataget ham hans Sædekorn, som han havde saaet i Jorden, og endelig tvunget ham til at give en kristelig Forpligtelse fra sig, dateret den 16 Maji 1620, at han 8 Dage efter Forpligtens Datum, skulde, under sin Hals og Livs Fortabelse, rømme Gaarden, uanset at Bispren Næret tilforn havde taget af ham Landbohold eller Aars Tage. Foruden hvilket Lehnsherren ogsaa fremlagde et Lingsvidne, tagen paa Throndhjems Raadstue den 21 Maji 1622, angaaende at visse Mænd fra Landet, som deri opregnes, havde tilbudet sig at ville stille Løven og Wissen for Bonden, for at faae ham befriet af Fængslet, hvilket altsammen var forgjeves, endskjøndt de endog havde budet Bispren en Hest til Forøring for at faae hans Fængsel forlindret.

*) Jeg mener her min Formand i Embedet Hr M. Benjamin Dals, hvis Drenskfærdighed baade i at skaffe mig disse og flere saadanne Esterretninger, jeg finder mig forbunden her offentlig at berømme.

**) En Gaard, som ligger i Mit Vesten for Throndhjem, efter hvilken en Del af den store Throndhjems Fjord kaldes Flak-Fjorden, iføden for hvilket Navn, ved en Strid eller Trykfeil i Hr Procanglers Pontopp. Norges Nat. Hist. første Deel, er sat Flaade-Fjord.

Men i hvor megen Umage den gode Lehnsherre end gjorde sig for at paatrænge Bispen denne Sag, saa befandtes det dog altsammen at være falske Betskyldninger; thi sidstbemeldte lagde tydelig for Dagen at forbedrede Bønde havde allerede i salig Biskop Gronbechs Tid, givet sin strenge Forpligt fra sig, at han Gaarden Flak som var meget forfalden, inden en vis forelagt Tid skulde opbygge og forbedre, eller, hvis det ei stete, have Gaarden forbrudt, at saadant ikke destomindre af Bønden var bleven forsømt, at man derover blev nødt til at stævne ham ind for Retten, hvor han ved en 6 Mænds Afvig, en Tolv Mænds Dom, saavel som Laugmandens *) Dom, var dømt fra Gaarden; at han dog modvillig var bleven paa Gaarden og havde truet og undsagt, ei allene Daniel Hattemager, som Gaarden havde bygget, men og Bispen selv, paa Livet, at denne derover maatte andrage Sagen for Lehnsherreren Claus Daas, som befalede sin Foged Veder Christensen, at om Bønden ei vilde lyde Formaning, da at lade ham fængsle og til Bispen indsende, hvilket man blev nødt til at gjøre, at han derpaa, efter Begjering, blev indsat paa Kongens Gaard, hvor han burde sidde, indtil han kunde stille nøjsagtig Borgen for sig; at Bispen, skjøndt Bønden ei kunde stille saadan Borgen, dog af Medynk, for Godtfolkes Forbøn, lod ham slippe ud af Fængslet imod hans skriftlige Forpligt: inden 8 Dage at have alt sit Pippak ført bort af Gaarden og fremdeles, under sit Livs Fortabelse, at holde sig fra al Trudsel og Skieldsvord imod dem, som han havde havt med at besille, hvilken hans Forpligt til Bitterlighed blev understrevet af Hr. Jacob Jørgensen, Sognepræst til Vor. Frue. Kirke, og Hr. Christoffer Pedersen, Hospitals Forstander; og at endelig den i forberørte Tingsvidne omtalte Borgen ei var tilbuden, førend Bønden var indsat i Fængslet, af hvilket Bispen ej af egen Magt kunde lade ham udtage. Hvorudover denne og for al Elltale og Betskyldning i denne Sag blev af bemeldte høje Ret ganske frifjendt. Og viser den hele Omgang og Sammenhæng i denne Sag, tydelig nok, at det har været Lehnsherreren kun derom at gjøre, at han kunde faae Sag med Bispen og bringe ham en Høben Betskyldninger paa Halsen.

*) Den her daværende Laugmand var Jacob Pedersen.

§. 4.

Det samme kan og siges om den anden Sag, som Lehnsherren anlagde imod ham, og i hvilken han til bemeldte Herredag udtog Kongelig Stevning imod ham af 5 April 1622, bestaaende i følgende Beflydninger: 1) at da Bispfen og Cannikerne den 26 Nov. 1621 vare forsamlede i Domkirken for at raadslaae om en Sag, som for dennem var indstevnet, imellem Proosten Hr. Jon i Grøtten *) og Hr. Hans **) forrige Præst i Aakørens Præstegjeld, og en af Cannikerne foreslog, at man skulde gaae op paa Kongsgaarden og raadsføre sig med Tage Lott i denne, som en vigtig Sag, udlod Bispfen sig dermed, at det gjordes ei behov, at gaae did op, og lade sig fare over Næsen som nogle Hundedrenge. Hvilke Ord Lehnsherren formeente sig at være for nær talt. Og da han derpaa den 13 December samme Aar i Capitlet tilspurgte enhver af Cannikerne især, om nogen kunde med rette sig ham paa, at han med utilborlige Ord eller i andre Maader havde gjort dem Uret, og de samtlige dertil svarede Nei, sigt aldrig at være steet, mens Lehnsherren derpaa forlangede at bemeldte hans Spørgsmaal tilligemed deres Svar maatte i Capitelsbogen indføres, at Bispfen 2) det da nægtede, at saadant maatte skee, og sagde, at Lehnsherren, hyergang han kom i Capitlet, lod saa meget i Capitelsbogen indføre, hvilket ingenlunde maatte tilstædes. Hvilket Lehnsherren ogsaa ansaae for en stor Fornærmelse, at Bispfen vilde tiltage sig den Myndighed, at nægte ham Capitelsbogen, som dog paa Kongens Vegne større Magt og Myndighed havde paa de Steder, og meente at Bispfen derfor burde stande ham tilrette og tillige undgielde det, at da han var indstevnet for Retten i Throndhjem til den 1 Juli Anno 1622 for at høre Cannikernes Prov og Vidnesbyrd om forbemeldte Poster, vilde han sig ikke indfinde, men blev borte. Til hvilket altsammen at bevise Lehnsherren fremlagde et skriftlig Vidnesbyrd udstædt den 6 Juli 1622 af Peder Tverfen ***) Cantor til Throndhjems Domkirke, Mogens Lauridgen Blix, Pastor til samme Kirke, og Jacob Jørgensen, Pastor til vor Frue Kirke, hvorved de bevidne, at da de med øvrige Canniker og Bispfen vare i Kir-

*) Han hedte Hr. Jøen Eschilsøn.

**) Hans Povelsen, som blev affat fra Embedet.

***) M. Peder Tverfen Borch, som var tillige Lector.

kedøren, skal en af Cannikerne have gjort forbemeldte Forslag og Bispen da ladet foransførte Ord falde (hvilket dog Hr. Jacob Jørgensen udtrykkelig nægter sig at have hørt, som i den Tid tilstedeværende) ligeledes og at Bispen havde sagt, da Lehnsherren vilde, at ovenstaaende Spørgsmaal og Svar skulde indføres i Capitelsbogen, at han ei vidste om saadant burde indføres i deres Dombog, med hvilken de deres Domme skulde forsvare; med videre, som var optegnet i et Skrift, som Lehnsherren den 14 December Anno 1621 lod oplæse og paaskrive af Notario Capituli Hr. Anders Jentoft, hvoraf og en Gjenpart blev fremlagt for Retten, angaaende hvad Lehnsherren og hans Kuldmagtig Anders Jversen havde forlangt at maatte indføres i Capitelsbogen o. s. v.

§. 5.

Hvorimod Bispen forestillede 1) hvor ulovlig det var gjort af Lehnsherren, at lade denne Sag indstævne nu den 5 April nys forleden til Herredagen, da den endnu ikke havde været for Hjemtinget paa Capitlet, ei heller var der lovlig bevist, ja da han ikke engang var varslat til Vidner i den Sag at høre, saa at den af Lehnsherren udtagne Støning var af ham forhørvet imod Necessen og Kongl. Majest. Brev, 2) at endstjøndt kun 2 af Cannikerne nu vare tilstede (i Bergen) og ei alle, saa formodede han dog, at de med deres Sed skulde bekræfte, at Sagen haver sig langt anderledes tildraget end Lehnsherren den havde forestillet, nemlig at Bispen selv havde gjort det Forslag, at man skulde raadføre sig i bemeldte Sag med Lehnsherren, men undskyldte sig for, at gaae selv derhen til ham, eftersom Lehnsherren var bleven saa storlig fortørnet paa sig, efter at det Klammerie var begyndt imellem ham og Peder Andersen *), hvorfor han bad M. Peder Jversen og M. Mogens Lauridsen, at de vilde gjøre det, af hvilke den første og undskyldte sig for sin Person, men den anden gif didhen med Hr. Jacob Jørgensen og Hr. Laurids Holgersen, hvilke bragte med sig til Bispen og de andre, som imidlertid forventede dem i Kirkedøren, det Svar fra Lehnsherren, at han sig dermed intet vilde befatte. Men de anstødelige Ord mod Lehnsherren bevidnede han sig slet ikke at have sagt (hvilke de 2de tilstedeværende Canniker Hr.

*) Ordet Andersen maa være urigtigt, og bør isteden derfor staae Lauritsen.

Laurids Hofgersen, Capellan til Domkirken, og Hr. Anders Jentoft, Capellan til vor Frue Kirke, og med deres Eed for Retten bevidnede sig ei at have hørt) og begjerede derfor af Lehnsherren for Retten, at han vilde nævne Manden, som havde ham saadant forebragt, da han med de andre Tilstedeværendes Vidnesbyrd skulde godtgjøre, at han havde forebragt det, som var usandt: thi hvad det Prov (3die) angik, som Lehnsherren havde den 6te Julii taget af M. Mogens selvanden *), saa var det skeet baade imod Loven, efterdi han, Bispen, ei looslig var stevnet til den Tid **), som og imod Kongens Stevning, som strængelig befalede, at alle Canniker (eller deres Fuldmægtige) skulde aflægge deres Vidnesbyrd og Eed i Bergen i Bispens Nærværelse, men ikke at det skulde skee i Thronhjem privatim eller skriftlig og paa hans Bag. Endelig 4) erklærede han ogsaa, at han ikke, som der stod i Stevningen, havde paa Capitlet svaret Lehnsherren stricte angaaende Indskrivelsen i Capitelsbogen, at det ingenlunde maatte skee, men allene at han ikke vidste, om det kunde stikke sig at indføre saadant i deres rene Dom bog, med hvilken de skulde forsvare deres Navn og Ære, at han derpaa sagde, ei allene i Alles Paahør paa Capitlet, at dersom Lehnsherren endelig vilde have det saaledes, skulde det skee, men at han ogsaa, efterat Capitlet var holdt, gif op paa Kongsgaard, den og tilbød Lehnsherren det samme udenfor Trappen. Ligesom han og meente, at Lehnsherren burde have stevnet i Sagen, førend noget om samme i Dombogen burde indføres, som overalt var brugeligt baade for geistlig og verdslig Ret, og haabede for Retten, med en god Samvittighed, det Ingen skulde bevise ham over, at han ei havde givet Lehnsherren sin tilbørlige Ære eller ei ladet hans Embede være større og højere end sit. Hvilket altsammen den høje Ret befandt at være af den Vigtighed til Bispens Forsvar, at han blev dømt fri for den Beskyldning og den hele Sag at være død og magtesløs, saa den ei videre maatte oprippes enten imellem Tage Tott og Bispen eller imellem Cannikerne, eller af nogen anden i nogen Maade. Denne saavelsom foransførte Dom ere begge affagde den 26 Julii Anno 1622.

*) Han var dog selv tredie, som sees af foregaaende. Men det lader som M. Mogens Blir og M. Peder Iversen har været i denne Sag paa Lehnsherrens Side, og at Bispen her stikker paa dem, som sine Avindsmænd.

**) Bispen var stevnet den 1 Julii og bemeldte Provbrev var udgivet den 6te.

§. 6.

Saaledes endtes disse tvende Sager til Bispens fuldkomne Befrielse, men de tvende følgende sige et langt andet Udfald, hvilket, eftersom de ere vidtløftige, og i Acterne det ene sat om det andet, jeg skal søge ret at udfikle for at udfinde den rigtige Sammenhæng, som, uden al Tvivl, saa vidt af Acterne og andre Omstændigheder kan skjønnes, var følgende: Præsten i Hefne *) holdt sin Datters Bryllup med Hr. Melchior Jacobsen, som blev hans (Eftermand i Embedet. I dette Bryllup**) vare, foruden mange Andre, tilstede Bispens M. Anders Arrsbo, Hr. Augustinus Jensen***), Skolemeester, som han da kaldtes, eller Rector i den latinske Skole****) og en ved Navn Peder Lauridsen, som, ved de Tider, maa endnu have være Byefoged i Throndhjem, men kom siden, uvist paa hvad Maade, fra det Embede †) og blev Foged over Kosens Lehn. Denne Mand var en stor Uven af Bispens; og som denne i bemeldte Bryllup ei havde opført sig saa forsigtig, saa tog den anden deraf Anledning til at udsprede om ham adskillige onde Rygter, iblandt andet, at han eene havde fundet Bispens at ligge i sin bare Skjorte i Seng hos en Kone, ved Navn Barbara Sofren Rasmussens ††), som og samme Gang var der tilstede. Hvortil dette kom, som endnu mere ophidsede bemeldte Mand, at da han Aar 1621 atter var i Selskab med Bispens, i et Varsel paa Østraat hos den daværende Foged Christoffer Nielsen, som siden blev Foged i Nummedalen, hændte det, at Bispens over Bordet beklagede sig for, at Modvinden ei vil-

*) Hans Navn nævnes hverken i Acterne eller i Mads Lunds Brev, om hvilket videre paa sit Sted, men uden tvivl hed han Hr. Michel Christensen.

**) Dette Bryllup stod 1619 i Aug. Maaned eller noget derefter, som kan sees af Bispens Brev til Cangleren, som siden anføres.

***) Han blev siden Præst til Bor-Brue Kirke.

****) Hans Navn var M. Michel Mogenssen, en flars Mand, som siden blev Sognepræst til Narsøen, og om hvilken noget findes i det D. Magaz. Tom. 5. pag. 94.

†) Det synes at være Feet 1620 og Niels Christophersen, da at have taget Embedet efter ham.

††) Mads Lund i sit Brev til B. Kroy kalder hende Barbara i Gatten, en Pige fra Bergen; i Acterne kaldes hun Barbara Carlsdatter.

de lægge sig, saa han kunde komme derfra, hvorfor Berten for at muntre Bispens og de andre op, lod sig høre med dette Rim:

Bispens Vaad ligger for Lande,
Eil Trundhjem monne han traas;

Det siger jeg for sande

Inden Torsdag kommer han ei ifraa.

Paa Anledning af hvilket Bispens begyndte at skertse med Berten, at han havde maaskee lært hos Kinnerne at gjøre Modvind; men da Maaltidet var tilende, og Bispens mærkede, at Vinden blæste endda ligesaa stærkt, som før, gik han først hen paa sit Kammer med sin Kone, og siden, efter Bertens Forlangende, ned igjen paa Stuen, hvor han først begyndte at skjente med ham og med Hr. Anders *), at de vel stittig besøgte hinanden, efter som der ikke var langt imellem Østraat og Øreland, og det ikke kunde hede om dem, som staaer i Kjempevisen:

Spanieland og Nyklegaard de ligge saa langt af Lee,

De Herrer sendte hinanden Bud, deraf saa yppes deres Bree'.

Thi, lagde han til, der skal ikke stor Brede yppes hos disse Dannemænd, de blive snarere fede, og gik i det samme hen til Bordet, hvor der laae et Stykke Papir og stod et Biekhorn, da han skrev nogle Rim og sang dem siden for dem alle, bedendes at ingen vilde for tænke sig for han skjemtede, ligesom og Ingen den Tid forstod, at det skulde være Rogen til Foragt **) efterdi det skeede i Lystighed. Bemeldte Rim vare følgende:

1. Skam saa faae den ledige Fin,
Christopher Nielsen monne afrette.
Christ give Hr. Anders et bedre Sind!
De adelige Præster og de rige.
2. Forbandet være den stemme Fin,
Christopher monne afrette.

*) Hr. Anders Bull, som den Tid var Sognepræst paa Ørelandet.

**) Saaledes siget nybemeldte Præst i det Vidnesbyrd, som han aflagde for Retten i denne Sag, hvorom vi here siden. Den, som kunde tage sig Bispens Rim til Foragt, maatte være Peder Lauridsen, hvilken i det sidste Rim afmales som en stor Drukenboldt, som ei drog sin Bei af et Vertskab, for Tappen var af Tønden.

At forhæfte saaledes Guds Veder og Bind,
 Och for Segel och Aarerne Pind sætte.
 De adelige Kongder och de rige.

3. Der er stor Trang paa Orøland
 For Bran og Fure-maste *),
 Dog wille wi well fange det Vaal i Brand,
 Vi dennem wille paakaste.
 De ædelige Præster og de rige.
4. Peder Lauridsen siger Trincken god Nat,
 Saa drager han ad Bjugnen **),
 Han haver den Tøndetap i sin Hat,
 Det Ol monne i hans Hals slugne.
 De ædelige Drankere og de rige.

§. 7.

Da Bispfen havde sjunget denne Wise, skal hans Hustrue have fundet sig misfornøjet dermed, hvorover han kastede den i Kaffelønnen; men som han fornam, at Christopher Nielsens Dreng Carsten havde taget den ud af Dønnen igjen, besværede han sig derover for hans Husbonde, som lod Drengen først randsage i Stuen, og da man der intet kunde finde hos ham, udlede paa Svalen og der aflæde, givende ham et Liv fuldt Hug, hvorover der rejste sig stor Tumult blandt Folkene paa Gaarden, som bemeldte Carsten, hvilken derover kom af sin Tjeneste, selv bevidnede for Retten, tilligemed en anden, Hans Sørensen kaldet.

§. 8.

Hvorvidt nu alt dette, paa Østeraat passerede, naar man betragter Tingen i sig selv, kan ansees for saa stor en Forsæelse, at En derfor burde

*) Orølandet er et jevnt og flet Land, hvor der er stor Mangel paa Skov, og man derfor maa brænde Tørv.

***) Bjugnen er en berømt Sild-Fjord paa den vestre Side af Orølandet, hvor Peder Lauridsen maa have boet.

anklages, allerhelst naar det var skeet i Lyfsthed, overlader jeg til Andres Omvømmen. Imidlertid gjorde det dog saa meget, at Bispens Vøenner, især bemeldte Peder Lauridgen, deraf tog Anledning til at sværte ham og føre ham i ondt Rygte, allerhelst da hans, en Biskop uanstændige Opførel, i Hr. Anders Bjørns Bryllup paa Stod kom dertil, hvorom videre siden. Hvorudover han kom i saadant Udraab, ej allene her, men og paa høiere Steder, at han samme Aar, da sidstbemeldte Bryllup blev holdet Anno 1621 den 24 Julii, maatte skrive Cansleren til (udentvivel efter foregaaende Advarsel og Tilrettesættelse) at efterkom forommeldte Peder Lauridgen havde bragt ham den Uretsøgn paa Halsen, angaaende Barbara, at han havde ligget ganske aflædt i Seng hos hende, da dog Sagen forholdt sig langt anderledes, (som han selv videre forklarer i Brevet) og ikke allene han egen fattige Person, men og det hele Ministerium og hele Clerisje maatte, for hans Skyld, i de høre derfor, saa var dette hans ydmyge Bøn til Hans Magnificentz, at der maatte komme Befaling til næst hos boende Præsides af Bergen og Opflo, samt Bisperne sammesteds, Sagen for Retten at forhøre, og mellem dem begge at dømme, paa det han saadan ærerørig Sag kunde lægge fra sig eller straffes, Andre til Exempel, om han befandtes at være skyldig.

§. 9.

Saa snart Bispens havde gjort dette Skridt, blev der udfærdt en Kongelig Befaling til Lehnsherren Tage Thott (af hvad Dato finder jeg ikke), at han denne Sag imellem Bispens og Peder Lauridgen skulle lade indstøne for Retten for begges Vidner at afhøre, og have skiftig Indseende dermed, at Alting gik upartisk af *). Dette skeede ogsaa, saa at begge Parter ble-

*) Det finder man ikke, at der, for denne Tid, har været nogen aabnbare Tvist og Trette imellem Lehnsherren og Bispens, dog maa denne ej have troet hin for ve, enten som en Patron af Peder Lauridgen, eller af andre Aarsager, eftersom han gik ham forbi i nybemeldte Brev, hvor han foreslaaer Dommere i sin Sag. Saa det er venteligt, hvilket og efterfølgende viser, at han ej har været syndertig fornøjet med, at Sagen skulde her til Forhør indstønes.

se indfæste til at møde paa Thronhjems Raadstue til den 12te Novem-
 ber samme Aar. Imidlertid havde Bispem den Peder Lauridgen skriftlig
 bestikke og ham Bestikkelsen indlevere ved tvende Præstemænd, paa hvilken
 ogsaa Peder Lauridgen skriftlig paa samme Papir erklærede sig. Men der
 Bispem den 13de derpaa havde ladet sine Vidner afhøre for Retten og
 fremført hvad andet han havde mod sin Vederpart at sige, saa han og til-
 sidst havde i Byens Bog ladet indføre, at han i den Sag intet videre
 havde at melde, og Peder Lauridgen nu skulde komme frem med sine Vid-
 ner, saa forlangede Bispem videre, at de tvende Præstemænd, som han
 havde sendt bestikkelsevis til Peder Lauridgen og nu fremkaldet for Ret-
 ten, maatte for Retten mundtlig vidne, hvad de havde hørt. Hvilket da
 Retten eragtede ej at kunne tilstedes, eftersom Peder Lauridgen paa Bispens
 skriftlige Bestikkelse havde sig skriftlig erklæret, hvortil allene han sig refe-
 rerede protesterende imod noget videre mundtligt Vidnesbyrd af dem, aller-
 helst da den ene var i Bispens Soogerstab; saa sprang Bispem op i
 Brede, kastede endeel Penge paa Bordet, hvilke han strax tog tilbage, og lod
 falde disse haarde Ord: Skal det saa gaae til, da gid ingen
 ærlig Mand komme for Thronhjems Ret; og videre: nu
 seer man vel, hvor hun rider ud, med flere saadanne Talemaa-
 der, hvilke Lehnsherren strax bad Laugsrettesmændene at drage til Minde,
 for at kunne i Fremtiden give deres Vidnesbyrd derom. Til hvilken Ube-
 sindighed Bispem endnu lagde denne: at da Peder Lauridgen derpaa frem-
 kaldte sine Vidner, for at lade dem afhøre, vigede han ganske bort fra
 Retten, endstjønt Lehnsherren paa Kongens Vegne befalede ham, at blive
 tilstede, og lod oplæse for ham den Kongelige Befaling, at Sagen der
 skulde forhandles, saavidt Vidnerne at afhøre angik; men han stød sig ind
 for andre Dommere, og da Lehnsherren, efterat han var bortgaaen, lod
 ham ved Byfogden og 2de Borgere bestikke og kalde tilbage, var han dog
 dertil ej at bevæge. Om hvilken hans Opførsel Lehnsherren derpaa tog
 et Tingsvidne, udfædt af 6 Laugrettes Mænd, som ved dette havde været
 tilstede den 17 Nov. 1621.

§. 10.

Hvad Lehnsherren ej var tilforn fortørnet og forbitret paa Bispem, saa blev han det nu over denne sig beviste Foragt, allerhelst da det blev ham forebragt, at Bispem skulde have ladet falde foromtalte Ord i Kirken den 26 November strax derefter, og samme atter den 13 December i Capitlet viste sig fortredelig derudi, at han ej maatte faae sit lovlige Skudsmaal, som han selv kalder det i Stevningen, indført i Capitelbogen. Han begyndte derfor at oprippe mod ham baade hvad der var nyt og gammelt, og i Særdeleshed at faae opspurgt og vidneskaff, hvorledes Bispem havde opført sig i seneste Bryllup paa Stod. Hvilket da denne fornarm, og mærkede tillige, at en af de groveste Beskyldninger imod sig vilde den alt for meget fortrolige Umgang blive, som man sagde, at han der havde haadt med Karen Madsdatter, Hr. Haagens Kvinde paa Stod; saa skrev han denne til af 3de Februarii 1622, at han skulde erklære sig, hvor hans Hustrue havde været henne den Eftermiddag, da Bispem havde lagt sig til at sove i sit Kammer, og man tillige savnede hans Hustrue af Brylluppet, hvoraf man siden havde spredt ud den Løgn, at de begge laae i et Kammer og havde lukket Døren i Laas efter sig. Ligeledes har han ogsaa, ventelig i Henseende til hans Opsørsel paa Brylluppet i Hefne især, af 22 Februarii samme Aar, tilskrevet Præsterne paa Nordmør, at de ligesom andre Præster i Stiftet, vilde, efter deres Samvittighed, give ham et sandfærdigt Skudsmaal og Vidnesbyrd angaaende, hvorledes han sig hos dem, i Levnet og Lærdom, havde opført siden han kom til Embedet. Hvilket Skudsmaal ham ogsaa den 28 Martii næstefter blev givet paa Tingvold, underskrevet af Provsten Hr. Anders Erichsen Sognepræst til Quernæs, Hr. Anders Pedersen Sognepræst til Tingvold, Hr. Hans Christensen Sognepræst til Stangvig, Hr. Lambert Antonisen Sognepræst til Sundal, Hr. Storch Olsen Sognepræst til Aare, Hr. Peder Pedersen Residerende til Gribs Annex, Hr. Hans Krabbe Residerende til Surendalens Annex og Hr. Krabbe, Medtjener til Tingvold.

§. 11.

Herpaa kom det endelig til aabenbare Proces imellem Lehnsherren paa den ene og Bispem paa den anden Side, af hvilke den første som Citant udtog til næstkommende Herredag, som skulde holdes i Bergen den 22 Julii

1622, imod denne tvende Stevninger: 1) for hans Opførsel mod sin Bonde paa Flak, 2) for de fornærmelige Ord, som han havde ladet falde imod Lehnsherren og fordi han havde nægtet ham at faae sit Skudsmaal indført i Capitelsbogen, 3) for hans Letfærdighed og Uærbarheds Bedrifter paa et Bryllup i Stod Anno 1621, og i et Barsel paa Oreland paa Astraat samme Aar. 4) for de Skjeldsord, som han lod falde mod Retten paa Throndhjems Raadstue den 13 Nov. 1621. 5) fordi han samme Gang bortvigede fra Retten og derved havde forgrebet sig imod Kongens Højhed, som ham til samme Ret havde henvist. Hvilke Kongelige Stevninger var udfærdigede i Kjøbenhavn den 5te April 1622, foruden hvilke Lehnsherren ogsaa, efter Kongelig Befaling, ved sin egen Stevning, til bemeldte Herredag indstævnedes Bisppe M. Anders Arrobo og Peder Lauritzen for den Trætte, som dem var imellem, angaaende nogle Letfærdige Geberder i det Bilager med Barbara Carlsdatter i Brylluppet udi Hefne, dateret den 11 April 1622 i Særkjøbing *). Til hvilke Stevningers Indhold at bevise, Lehnsherren forsynede sig med adskillige Tingsvidner og andre skriftlige Beviser, hvoraf udele ere indgivne nylig førend Rejsen skulde gaae for sig til Herredagen, endog, som det synes, efterat Bisppe allerede var rejst didhen. Saa som 1) Et Tingsvidne udfærdiget den 21 Maji 1622 af nogle Laugrettes Mænd i Bjenæsers, Budvigens og Borsens Lauglave, at visse Mænd havde budet sig i Borgen for Bonden Oluf Mogenssen. 2) Det i S. 4 foromtalte skriftlige Vidnesbyrd om de fornærmelige Ord, som Bisppe skulde have udfærdiget imod Lehnsherren og om den Handel paa Capitlet, udfærdiget den 6 Julii 1622. 3) Et Tingsvidne udgivet den 5 Julii 1622 af Laugmanden Jacob Pedersen, Borgemeisterne Oluf Jensen og Peder Giertsen, og Raadmændene Povsel Jørgensen, Anders Christensen, Clemens Jacobsen, Henning Jensen, Alexander Samson og Otthe Lorch, angaaende at Lehnsherren ved 2de Stevninger (hvilke vare daterede den 22 Maji 1622) havde til bemeldte Datum ladet indkalde for Retten paa Throndhjems Raadstue adskillige Vidner,

*) Saaledes staaer der i den Gjenpart af Acterne, som er kommen mig til Hænde. Det maa være den Kongl. Befaling til Lehnsherren om at stævne, som er udfærdiget den 1ste April, og Særkjøbing maa være forskrevet og skal være Særkjøbing.

for at bekjende, hvad de havde seet og vidste om Bispens Opførsel i de 2de Bryllupper i Hefne og paa Stod, hvilke samtlige der for Retten bleve afhørte. 4) Adskillige Vidnesbyrd sammesteds tagne og beskrevne om Bispens Opførsel paa Østraat. Til hvilke Vidner at paahøre, Bispnen ved 2de Stevninger var loovlig varflet, ligesom han og paa bemeldte Stevninger med egen Haand havde tegnet, at han dem den 25 Maji havde løst, men derhos indgivet sit skriftlige Indlæg, med Undskyldning, at han her for Raadstuen ej kunde møde; men appellerede til Herredagen i Bergen. 5) Christoffer Nielsens og Povel Eriksens *) skriftlige Vidnesbyrd, den Førstes dateret den 18 Junii 1622 om Bispens Opførsel paa Østraat, den Andens af 15 Junii, efter Frue Clare Sparres Begiering paa sin Husbondes Vegne om hans Facter i Ord og Gjeringer ubi Brylluppet paa Stod, hvilket hans Vidnesbyrd tillige blev underskrevet af Borgemeister Pjeter Gjerfsen Bongaard og Raadmand Clemend Jacobsen. 6) Et Lingsvidne af nogle Laugrettes Mænd i Throndhjem, om Bispens Udfær for og Undvigelse fra Retten, dateret den 17 Noobr. 1621. 7) Hr. Jørgen Marstrands Stevning imod Bispnen, fordi han havde sagt i et Selskab om hans Kæstemse Anne Jensdatter, at han skulde see til, at hun ikke fik to trinde Sider at løbe af med, samt Bispens Erklæring til Hr. Marstrand i den Sag. 8) Et Lingsvidne udgivet af nogle Laugrettesmænd i Orkedals, Meidals og Opdals Præstegjeld, dat. 5 Julii 1622, at Bispnen havde givet en Student, ved Navn Christen Jensen Skjelstør, som forleden Vinter rejste derigjennem, Pæs og Bevis for, at han skulde have fri Skyds. 9) Et Lingsvidne af nogle Laugrettesmænd i Melhuus Præstegjeld, dat. den 6te Julii, at Bispnen havde ligeledes givet en Præst Hr. Salomon Laurigen, som og forleden Vinter rejste igjennem Guldalen, lige saadant Pæs og Bevis. For hvilket ogsaa Lehnsherren satte i rette imod ham paa bemeldte Herredag, og meente at han derved havde grebet sig ind i sit Embede.

§. 12.

Efter al denne Forberedelse kom disse Sager for Retten paa Herredagen i Bergen. Hvorledes det løb af med de tvende første, er tilforn be-

*) Han kalder sig i Underskriften: B a g i, hvilket ubetvivel skal være B a g g i.

rettet, og paa hvilke flere Grunde samme vare imod Bispen anlagte. Men med de andre var det anderledes beskaffet. Thi angaaende det Bryllup i Hefne, var der blevet for Retten i Throndhjem vidnet af en Erick Uuden sen kaldet, som boede paa Nordmør *), efterat han sin Sed havde aflagt, at Bispen efter Maaltider begyndte en Dands, kaldet Jægerdandsen, i hvilken en Hoven Personer af begge Køn postereve sig paa Gulvet i to Rader lige imod hinanden, i den ene Rad Mandes- og i den anden Qvindespersoner, da der dandsede først et Par, slippende først og tagende siden fat paa hinanden igjen og derefter de andre Touren igjennem, og i samme Dands havde Bispen Barbara Söfren Rasmussens ved Haanden og kaldt paa Gulvet, ligesom der og af ham blev sunget en Vise, som Vidnet ej kunde erindre, saasom han den Tid var drucken; men hans Pige legte den paa Langespil; at der i samme Dands *) forefaldt adskillige Noder med Klappen, Kyssen og Haandtafning, og at Bispen dandsede med Barbara, bekræftede tre andre Vidner, Peder Jacobsen Foged udi Romsdal, Bent Hansen og Morten Lauridsen, hvilke bevidnede, at de ej heller kunde nægte sig jo, at have seet Bispen kysse Barbara (*) og hørt, at Bispen under Dandsen sang denne Vise:

*) Imod hans Vidnesbyrd indvandt Bispen for Retten, at han var Peder Lauricens Svoger, og at det Vidne var ej sandt, som kan sees af en gammel Protocol, som maa være holdt paa Herredagen i Bergen, og i hvilken begge Parter's Tiltale og Gjensvar mod hinanden med videre er indført denne Sag angaaende.

**) Da maa det være fleet Peder Laurisen skal have sagt til Bispen, at det stod ej en geistlig Mand vel at dands, hvortil Bispen ej svarede andet end, om han dandsede i Aften, saa skulde han dog i Morgen være ligesaa tidlig op. som M. Peder Laurisen, hvilket denne meente ej at skulle sige, saa det derom kom til et Beddemaal imellem dem, som M. Lund beretter i sit Brev, hvor han kalder Bispens Forsøger Mads Pedersen, hvilket Navn ej kan være rigtig, eftersom det ingensteds forekommer i Acterne. Der levede ellers ved de Tider en Artekriver ved Navn Mads Pedersen, som man dog ej finder at have været indviklet i Bispens Sag; og hans Navn maa og vel den gamle M. Raphael Lund, efter hvis Udsagn Sønnen bemeldte M. Lund har skrevet sit Brev, have formænet med Peder Lauricens, allerhelst da han og i Brevet kaldes Gaardskriver.

***) Dette negtede Bispen sig ej at have gjort, som i bemeldte Protocol er

Tag fatte paa den! du fik hende ikke end,
 Hun danser paa Bakken, med Søren over Nakken,
 eller: Hun danser paa Søret, med S. i Børet **).

Hvilket Vidnesbyrd sandt at være ogsaa med sin Sed bekræftede Knud Lauritsen i Sulen, saavel som Oluf Mogensen, undtagen at den sidste negtede, sig at have seet, at Bispen kyste Barbara, eftersom han vendte sin Ryg til Gulvet og lægte paa sit Cimphoni.

§. 13.

Disse ere alle de Vidnesbyrd, som jeg i Acterne finder at være førte i denne Sag, angaaende Bispens Opsørsel paa Brylluppet i Hefne, saa der ej det mindste anføres af hvad der er bleven forhandlet imellem Bispen og Peder Lauridsen for denne Ret om Bilageret, som det hedder, med Barbara, skjønt den Sag og var indseent, ligesom ogsaa alle disse foransførte Vidner ikke har vidst at berette det mindste derom. Hvilket synes noget underligt, og kan give den Formodning, at Peder Lauridsens Forebringende om den Handel er i det mindste befundet at være usandsfærdigt. Vel meldes der i Acterne, at baade Christopher Nielsen og Peder Lauridsen vare indseente til Thronhjems Raadstue, for der at aflægge deres Vidnesbyrd i den Sag paa Østraat, men at de for loblig Forsalds Skyld ei kunde selv møde, hvorfor de havde indsendt deres skriftlige Forsætter, som for Retten bleve læste og paaskrevne. Dog findes i Acterne ikke mere end den Førstes skriftlige Vidnesbyrd indført, og den Andens reent udelukt. Men at den Sag om Barbara dog maa være mundtlig afhandlet for Retten, og at Peder Lauridsen har derved været personlig tilstede, det kan man see baade af Bispens Erklæring paa de ham tillagte Bestyldninger **) og

ansført. Men at han godt Fok til Willie havde været lystig i Lav og Samqvem, danset med de andre og vel undertiden sjunget med, det tilfod han.

*) Bispen negtede albeles, at han havde sjunget det sidste af denne Bise, hvilket han med 20 og 30 Vidner kunde bevise, hvis han ej havde faaet dette forsilbe at vide; saadant havde han ej før hørt og vidste ej af det Sprog at sige.

**) Deri tilstaaer han, at han havde kastet sig paa Sengen hos Barbara, dog

den ober ham sældte Dom, som og af bemeldte Protocol, i hvilken endnu et og andet hidhen hørende er anført, saasom: at Peder Lauridgen paa stod, at der var ingen tilstede og Bispen laae i Sengen, at han saae ham ligge i en rød og hende i en brandgul Nattrøje, og at han forresten aldrig havde fundet dem under en Duundyne; at en Pige, som laae paa en Bænk, saae Bispen at lægge sig og at han laae der endnu, da hun vaagnede, og at samme svarede en gammel Mand, som spurgte hende ad, om de vare lystige i Brylluppet, ja, og at Bispen laae hos Barbara om Natten; at Karen Nielsdatter, Barbaras Pige, tværtimod vidnede, det Mette Pedersdatter laae hos, da Bispen kastede sig paa Sengen, hvor han laae og snakkede; at Holger Lauridgen vidnede, det Peder Lauridgen, da han blev beskicket at sige, hvad Klæder Bispen havde paa, da han laae hos Barbara, svarede: Han vidste ej hvad Klæder de havde paa thi de laae under en stor Duundyne tilhobe; at den Qvinde, som laae hos Barbara, vidnede, det Bispen var i sine Underklæder, og at hun saae ingen Letfærdighed af ham; at bemeldte Karen Nielsdatter tilstod, det Peder Lauridgen havde været ombord med sig, at hun skulde vidne det Bispen laae under Klæder, ne (hoilket hun og i Throndhjem gjorde) og at han havde svoret og lovet hende tvende Klædninger derfor; og at endelig Bi-

af Skjemt og Pubserie i sine Klæder, da en anden ærlig Qvinde Mette M. Peder Iversens laae i Sengen hos hende; men i sit Brev til Gangleren siger han, at sidste Bryllupsdag, da det var lys og klar Dag, gik han i adskillige Folks Nærverelse, i sine Underklæder, til den nederste Seng i Stuen (hvor Bispen selv synes at have ligget) og satte sig paa Sengen hos Barbara og Mette, saaledes at den højre Fod stod paa Gulvet, men den venstre laae ovenpaa Klæderne, for at snakke med dem, da Peder Lauridgen i det samme kom, loe og pegte paa Fingeren og spurgte hvo der skulde holde Lyset i Dag? Hvortil han svarede: at der var intet paa Færde, at holde Lyset for; drog siden paa sig sine side Klæder og gik strax tilbords og rejste siden om Aftenen to Mile. Det som Mads Lund herom forklarer i sit Brev, kommer noget nær overens hermed, men han siger derhos, at Bispen laae paa et Kammer, indenfor den store Sal, hvorpaa de andre og Barbara laae.

spen besørede sig over, at Kongl. Majest. Stevning var blevet ham Maanedsdag paa Throndhjemsgaard forholden, at han nu først i Aftes fik de Vidnesbyrd at see, og at Laugmanden ej vilde give ham Copie af de Vidnesbyrd, som angik Brylluppet i Hefue, hvorover han vel havde besøret sig i Skrivelse af Bergen den 20 Juli 1622 til Tage Tott, og begjerede, at han bemeldte Vidnesbyrd, som vare hannem ubitterlige, maatte bekomme, at han sig paa samme kunde erklære, men fik ej andet Svar, end at Laugmanden ej havde sin Bog hos sig, som var i Throndhjem, hvor han skulde faae Copie.

§. 14.

Saavidt om Brylluppet i Hefue. Angaaende Bispens Opførsel i det andet Bryllup paa Stod, bleve følgende Vidnesbyrd aflagte 1) af Mads Nielsen *) paa Egge at om Mandagen **) efter Aftensmaaltid, klædte Bispens sig af sin Sammarie og tog en Tromme fra Trommeslageren ***) og begyndte at slaae Dands; at det var bitterligt, at Bispens samme Tid drak Søster Bentis Minde †), endskjøndt Vidnet var da ude og saae det ikke; at han derpaa tog Karen Madsdatter Hr. Haagens Hustru ††) ved Haanden og dansede Jægerdansen, da Vidnet bad sin Hustru Anne Nielsdatter at gaae ud af Dandien, eftersom han saae, det var en lærferdig Dands, hvilket hun og gjorde, at Bispens imidlertid sang den Vise:

Tag fatte paa den 2c.

*) Saaledes staer i Acten, men hans rette Navn var Mads Michelsen, som han kaldes overalt paa andre Steder.

**) Bispens var paa Stod fra Fredag til Onsdag.

***) Trommen skal han, efter en andens Vidnesbyrd have taget og slaaet paa, fordi Trommeslageren ej kunde slaae Jægerdansen efter som Bispens sang den for ham.

†) Dette Minde drak En ved Navn Hans Bager Bispens til og denne drak det siden med Karen Madsdatter, som Mads Michelsens Hustru især bevidnede. hvis Vidnesbyrd for Resten kom overeens med hendes Mand.

††) Hr. Haagen Bjørnsen var en Broder af Brudgommen og synes den Tid at have været Capellan paa Stod.

Og at han siden med de andre dansede en Langbunds, under hvilken han sang en anden Vise i hvilken var dette Vers: og Dyrene ville vi bede ic. at om Tirsdagen efter Middagsmaaltid, blev Karen Madsdatter først bortte af Bryllups-Stuen, og siden gik Bispen ogsaa hen i sit Kammer *) hvorfra han ej kom tilbage forend imod Aftenen, lidt for Maaltidet; at Hr. Haagen imidlertid var gaaen ned paa en Bondegaard Imbrenn, hvorfra da han var kommen tilbage, sagde Oluf Henningsen til Vidnet, at det gik nu underligt til, da Manden ej maatte komme ind til sin egen Qvinde, hvilket Oluf Henningsen tilstod for Retten at være sagt.

§. 15.

Det samme omtrent bevidnede ogsaa: 2det) Marthe Hr. Olufs i Sko- gen **) med det Tillæg, at hun ej kunde nægte, det Bispen jo kysede hende selv, men saae ikke, at han kyste Karen Madsdatter, at hun vel hørte bevidte Vise at synges, men vidste ej om Bispen sang med, og at hun drog bort om Tirsdag Morgen. 3die) En ved Navn Oluf Henningsen ***): at da Bispen dansede bemeldte Dands, kom Oluf Jonsen ind, siden Capellan paa Støffken, og sagde til ham: Domine pater, det er Soglerie I farer med. At Karen Madsdatter om Tirsdag Eftermiddag gik ind i Kammeret, hvor Bispen havde sit Værelse ****) og siden gik denne og did ind,

L 1 2

*) I samme Kammer havde ogsaa Hr. Haagen og hans Hustru deres Værelse.

**) Oluf Nielsen, som før havde været Sognepræst i Bedstaden og derpaa Capellan til Domkirken.

**) Om ham siger Hr. Haagen i sin Erklæring om denne Handel, at han sloges samme Tid og var ikke villig at regjere sig selv, end sige, tage vare paa andre. Hvoraf man kan slutte hvor meget han vidste af hvad han vidnede.

****) Dette erklærer og nys ansatte for den stærke Løgn, eftersom han med sin Kone vel først gik ind i Bispens Kammer, hvor de ogsaa havde deres Seng, fordi hun var træt, men siden op paa Loftet (Salen) over Stuen hvor hun lagde sig paa en Seng og var der falden i Søvn forend han gik bort.

da Døren blev tilluft og de ene to blebe derinde indtil om Aftenen *) da Hr. Haagen imidlertid kom op fra Jumbren og vilde gaae ind i Kammeret, hvilket han fandt at være tilluft og derover vred sine Hænder **); at Margrethe Bodchersdatter ***) spurgte siden Karen Madsdatter, hvor hun havde været, da hun svarede: at hun havde ligget og sovet i Bispens Kammer paa nogle Klæder bag Sengen, men at hun ikke vidste at Bispens var derinde. 4) bemeldte Margrethe, som vidnede et og det samme med Oluf Henningsen, og 5) en Niels Povelsen, hvilken bekræftede de Forriges Vidnesbyrd angaaende Bispens Sang, Dandsen og Tromning, med det Tillæg, at han saa Bispens kysse Hr. Haagens Kvinde, men at han var i Kammeret hos hende, det vidste han ikke; men havde det kun hørt af Andre.

§. 16.

Til alle disse Beskyldninger svarede Bispens, at man her skal forbigaae, hvad af saadanne hans Svar tilforn er anført: at han vel havde ligget i Huse med Qvindfolk saavel som med Mandfolk, saasom med Karen Hr. Haagens og andre, eftersom Fornødenhed i Gjestebude for Husenes Sneverheds Skyld det gemeenligen udkrævede; men meente sig derudi som og udi sin Dandsen og Syngen ingen Uhvisskhed eller forargelige Ge-

*) At dette og var Røgn sees af Hr. Haagens Brev, hvori han bevidner, at han, da han kom tilbage, fandt sin Kone endnu at sove paa nysbemeldte Seng.

***) Dette siger Hr. Haagen i bemeldte Brev, skal han have løjet som en Skjelm; thi dersom det havde været ham derom at gjøre, kunde han have gaaet derind igjennem Døren, som stod aaben, da han var fød paa Gaarden og vidste Gangen.

****) Af bemeldte Protocol seer man, at denne Margrethe og skal have vidnet for Retten, at Bispens kysste hende selv, men ikke Karen Madsdatter. Over hvilket Lehnsherren gjorde den Forklaring: at Margrethe var fuld og kom ikke ihu, hvor tilgil. En smuk Forklaring, da Lehnsherren selv havde betjent sig af hende som Vidne og vel det fornemste Vidne.

berder at have havt; at naar noget Prob eller Vidne skulde tages eller Dom fældes angaaende hans Umgang med Barbara, meente han at hun ligesaa burde at have været dertil indstønet som han, at hans Ufkyldighed i Henseende til Karen Madsdatter, kunde noksom skjønnes af hendes egen Mand's skriftlige Erklæring, hvilken han fremlagde for Retten og som siden paa sit Sted skal anføres. Desuden fremlagde han ogsaa foromtalt Skudsmaals-Brev, som var ham givet af Præsterne paa Nordmør, hvori han roses baade for Levet og Lærdom *), som ogsaa skal føjes bagved til denne Afhandling; men til de Beskyldninger angaaende hans Forhold for Retten paa Throndhjems Raadstue, svarede han: at hvad han der sagde, var sagt i Hastighed og Ubetænkksomhed; at han ved at kaste Pengene paa Bordet, ej vilde beklage sig rettesløs, men gjorde det fordi han vilde have noget indført i Byens Tegnebog, hvilket han meente blev ham nægtet imod Villighed; at hans Undoigelse fra Retten var skeet i den Tanke at han vilde føre sine Vidnesbyrd for Kongen selv i Bergen; og at han blev horte, skjøndt han ved Byefogden og toende Borgere blev kalden tilbage, det var ej skeet Kongens Højhed til Foragt, eftersom han ej blev befalet, paa Kongens Vegne, at komme tilbage, men kun derom ombedet paa Lehnsherrrens Vegne. Endelig bad han, at om han i noget havde forseet sig eller forarget Nogen med Ord eller Gjærning, det da maatte med ham optages i mildeste Maade, og at han denne Gang, som den første, efter Ordinantsens Tilhold, maatte forskaanes med Tilrettesættelse og Advarsel

*) Disse Breve kaldte Lehnsherrren Bænkebreve og sagde, at ingen var stønet dertil, og at der stode Præsters Navne under bemeldte Skudsmaals-Brev, som selv vare tilstede, og saae Bispens forargetlige Opførelse, ligesom det og var mistænkeligt, at Bispens vilde forsone sig med disse Præsters Breve, førend der blev talt paa Sagen. Hvertil denne svarede, at Byen var fuld deraf, at Lehnsherrren eftertragtede ham; at Hr. Haagen ham tilfrev: at onde Menneker tragtede ham efter, og derfor lod han sig give det Skudsmaals-Brev, og at han var selv under saadan Forsølgelse, at Præsterne ej turde tale med ham og ingen anden uden om Ratten. Hvorimod da Lehnsherrren indvendte, at han var da ej hjemme, faldt derpaa Bispens Svar, sig at have bedre, naar Tage var hjemme, end naar han var borte. Hvormed mig synes at han maa have stillet paa Lehnsherrrens Frue bemeldte Clave Sparre.

til videre efterfølgende Straf, om han sig ei rettede. Hvorimod Lehnsherren indvønte, at han af sig tilforn var advaret, men forgjeves; at han, Lehnsherren, havde tilbudt sig at ville bilægge alting til det bedste, men at Bispren havde selv søgt Marsag til andet, ved at sætte sig op mod Øvrigheden og Retten, ved at give Forargelse i Laug og Samqvem, hvilket Lehnsherren hverken burde eller kunde længere fordrage, og ved at ville forfægte sig Ustikkelig, samt efterstræbe dem, som derom lode sig med Inoget forlyde, hvilke han gjorde til skielmelige og fordærvede, hvorfore han tilføst begjerede Dom over ham.

§. 17.

Samme blev og endelig affagt i denne Form: Da, efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Lejlighed, og efterdi forbemeldte M. Anders Arboe selv en stor Deel haver bekjendt og ikke, salva conscientia, haver kundet benægte af de Ietsfærdigheds Bedrifter udi Ord og anden Geberd, hannem af vor Befalningsmand paa Throndhjems Gaard os Efttelig Tage Thott haver været tillagt og til denne Herredag ført Bedris paa, saasom med Ietsfærdig Sang at synge, unodelig Dands at dandse, St. Vents Minde at drikke udi Aftenlaug og Vertskab (som nemlig i det Bryllup til Hefne og Stod) Fromme at slaae paa til Dands (som og der sammesteds) og saadanne Riim at digte som stor Turbation medfulgte (saasom paa den Gaard Østraat), men og det, som mere er, med at holde sig i Centrum og paa fordægtige Steder til fremmede Qvindes Personer og paa Sengen hos den nem, endogsaa ikke i alle sine Klæder, saasom udi fornævnte Hefne og paa Stod, hvilke Jagter og Geberder allesammen ere imod den Hoviskhed og Uerbarched, som en Superintendent og Biskop bør at følge, og aldeles intet med hans Kald gemæs; item eftersom han end herforuden haver udi sin egen Sags Forhandling for Retten i Throndhjem, efter hans egen underdanigste Anmodning anstillet, undsiget Retten der sammesteds den 13 Nov. 1621 forbemeldte vor Befalningsmand Tage Thottes Admonition uagtet, og samme Tid skjeldet paa samme Byes Ret, uden nogen dertil givne Marsag med anden adskillig Traadsighed, som itigemaade sig ikke vel rimer med hans fortroede høje Kald og Embede, men baade stræber imod Guds Ord, hvilket han høist burde at agte og haver svoret paa, som præscriberer I

Tit. 3 v. 2. et in Epistola ad Titum cap. 1. v. 7, ac Capite 2. v. 7. hvad en Biskop udi sit Officio bør at følge og sige, samt og stræber imod Ordinantsen Fol. 84. hvilken han sig og immediate haver astringeret til; findes og af en Præst Hr. Jørgen Marsstrand hidsteent for hans Fæstemøe, han havde tillagt udi et Laug, at gaae med to trinde Sider, og det ikke haver bevist, og sig derfor imod Præsten her skriftligen maatte undskyldte; saa er derfor, af forberørte Marsager, saaledes herom decerneret, at han for samne sine begangne Forsæelser, bør fra sit bispelige Kald og Embede at være affat og det ej videre betjene. Datum *) ut supra, nostro ad gaulas sub sigillo, teste Joanne Bielchio Justitiario nostro dilecto.

S. 18.

Saadant Udfald fik denne Sag, hvilken jeg har søgt at gjøre Læseren saa tydelig og sammenhængende, som mueligt har været, paa det han selv desbedre kan dømme derom. Den har uden al Tvivl været en af de vigtigste, som her i Landet er i forrige Seculo bleven afhandlet for Retten baa, de i Henseende til den betydelige Person, som den angik, som dens mærkværdige Udfald og de mange Personer, hvilke i samme vare indviklede. At han efter de mod ham førte Vidnesbyrd og efter vor nuværende Levemaade at dømme, har fortjent den Dom, som blev fældet over ham, kan vel Ingen nægte; men naar man betragter den fri Levemaade, som man da førte, samt hvorledes endeel af de førte Vidnesbyrd og mod ham anlagte Sager have været beskafne, maa man og vel tilstaae, at meget mod ham er skeet af Had og Forsælgelse, hvortil han selv tildeels kan have givet Anledning, deels ved sin Fremfusenhed, som for Retten paa Throndhjems Raadstue, deels ved sin Uforsigtighed; thi det er at mærke, at endskøndt han vel vidste, hvad Rytte of bemeldte Peder Lauridsen havde udspreedt om sig, saa han selv derom tilskrev Cangleren den 24 Julii 1621, saa var det just samme Aar, at Brylluppet stod paa Stod og Barselen paa Østraat; og maa man derfor slutte, at han enten har stolet for meget paa sine Venner og Patroner, eller tænkt, at hans Opførsel ej skulde blive videre undersøgt, end den Sag angik, som Peder Lauridsen tillagde ham, som han meente han let skulde

*) Denne Dom er udstædt den 31 Julii 1622.

de lægge fra sig, eller ej ventet, at hans Opførsel skulde blive anset med de Dine eller saa strafværdig, som den siden blev; hvilket vel og neppe var skeet, dersom han havde havt i Retten saa mange og saa mægtige Venner, som Lehnsherren.

U n d e r s ø g.

1) Bispens Brev til Cantzleren.

Strønge Hr. Cantzler,

Günstige Herre og Patron!

Efter som jeg ikke uden Hjertens Bedrøvelse er kommen i Erfaring, at en Mand, ved Navn Peder Lauridsen, for dum Bysfoged i Throndhjem, skal saalænge udi Throndhjems Lehn med en Livende omløbet have, indtil den og er kommen min kjære høje Øvrighed til Øren, her udi Danmark. Hans Forbrydelse er denne, som jeg vil bevisliggjøre, at han ene Person udi en Præsts Bryllup udi Hefne snart for 2 Aar siden skal have fundet mig og en Kvinde ved Navn Barbara Sofren Masimussens udi en Seng tilhøbt, mig salva reverentia i bare Skjorte og hende i bare Særk, og skal, efter hans Ord, ingen flere Folk derhos været, hvorudi han aabnbare har sagt sin Villie som han og hans Consorters hadste Hjerter bedst kunde med forlysttes, og ganske sparet sin Sandhed; thi jeg kan og vil det med ærlig hoshværende Vidnesbyrd bevise, saaledes at have sig tildraget som efterfølger og ikke anderledes:

Den sidste Bryllupsdag om Morgenens, da det var lys og klar Dag og jeg havde klædt mig i mine Underklæder i Hr. Augustini Jensens og Skolemesterens af Throndhjem, samt flere Folks, Nærvarelse, som gjorde Jld paa Skorstenen og ginge ud og ind, da gif jeg i samme Underklæder ned til den nederste Seng i Stuen, i hvilken Mette M. Peder Iversens og

samme Qvinde laae i Sengen vaagen, og satte mig paa Sengen udenfor Qvinden, og talede med dennem begge. Dette kan kjende ikke af nogen Letærdighed med Tanke, Ord eller Gebærd, ej heller at noget christeligt Gemytte skulde sig deraf forarge; og da jeg ædruelig og fastende udi forbemelte godt Folks Overberørelse sad paa Sengen og min højre Fod stod paa Jorden, den venstre laae ovenpaa Klæderne, da kom forbemeldte Peder Lauritzen, Ioe og pegte paa Fingeren og spurgte hoem der skulde holde Lyset i Dag? dertil jeg svarede: Vor Herres Lys at være optændt og var intet paa Færde at holde Lyset fore; dermed gik han strax ned af Trappen og jeg siden stod op og drog mine slide Klæder paa og gik saa strax til Bords, og efter Maaltidet drog 2 Mile om Aftenen paa Hjemreisen. Det saa i Sandhed at være, vil jeg med Gud, en god Samvittighed og andre hosværende ærlige Folk bevise, og skal han aldrig contrarium med ringeste lofelig Vidne bevise kunne. Men efterdi, magnifice Domine Patrone! ikke allene min fattige Person er diffameret og bespottet per utrumque regnum, ved saadan hans uchristelige Estertale, men og fast mere det hellige Ministerium og hele Clerike maa for min Skyld høre ilde derfor, med mindre jeg offentlig bliver erklæret, da er til Eders Magnificens min ydmyge Bøn, at der maa komme en Befaling til næst hosboende Præsides af Bergen og Opsto og Bisperne sammesteds, Sagen for Ret at forhøre og mellem os begge at sententzere og domme, eller mig i andre Maader til Rette forhielpes. Kan mig da noget letfærdigt enten med Ord eller Sierning overbevises, vil og bør jeg med allerstørste Straf at revses der for Andre til Speil og Exempel. Er jeg uskyldig, hvilket Gud kiender, han da maa efter Morges Lov derfor stande til Rette. Gud i Himmelen vil Eders Magnificentz det visfeligen belønne her timelig og der evindeligen.

Eders Magnificentz

ydmyge Tiener

Anders Christensen Areboe

E. H.

M m

2) Hr. Haagens Brev og Erklæring til Bispen.

Deum optimum maximum tuæ paternitatis conatibus suo spiritu sancto ut adfit toto pectore precor.

For allebevisste Besgierninger, mig af Eders Faderlighed beteede, vil jeg paa det ydmygeligste have Eders Faderlighed betalket og dennem med stor Taknemmelighed og Underdanighed af yderste Formue forskyldt. Giver jeg E. K. ventligen tilkiende, at jeg bekom Eders Fromheds Brev her paa Stod Præstegaard den 8de Febr. ud af hvilket jeg forstaaer, hvorledes nogle af vore Ubenner lægge alle Aarer omborde, at de kunde fordrøve os, fra hvilke jeg visseligen troer, Gud skal os naadigen bevare og vende deres egne Practiker ind paa deres egen Hals. Her har, eftersom jeg erfarer af E. V. Skrivelse, at Satans Lemmer skal løbe omkring iblant os med en Lagn om E. K. og min fattige Qvinde (hvilket dog E. K. ikke kan skrive for viss) ligesom hun skulle i min Broders Brøllup paa Stod, været inde i Kammeret hos E. K. en heel Eftermiddag, Tirsdagen i Brøllupet, og derfor af mig begiærendes, at jeg vilde spørge min Qvinde, hvor hun var paa de Tider E. K. havde lagt sig til Søvn om Tirsdagen i Eders Kammer, efterdi der siges, at hun ikke var i Stuen hos de andre Forgængerskvinder imidlertid, hvoraf (saasom jeg forstaaer) denne uchristelige Lagn og Mistanke er voren. Da er dertil baade mit og Qvindes sandfærdige Svar, at noget før E. K. var gangen i Eders Kammer, gif min Qvinde ud i samme Kammer og jeg strax efter hende, og agtede hun at hvile sig i vor egen Seng i Kammeret; thi hun sagde sig liden Rolighed at have saæet de andre Tider, men efterdi jeg tænkte maaskee Bispen kommer herud og skal fortænke os derfor at vi hannem besværges, da gif jeg op paa Loftet, som var ovenfor Stuen, med hende og lagde hun sig der paa den Seng der stod, og der jeg var tøved hos hende til hun sov, gif jeg ned af Dagtrappen og gif i Capellansgaarden; midlertid jeg var der da l og e s de i Brøllups gaarden, og der jeg kom noget derefter derfra, var Klammeriet endt, og fandt jeg min Qvinde endda sovendes paa Loftet, saa gif jeg ned og fandt E. K. famulum paa Gaarden, som sagde mig, at E. K. laae og vilde ikke være iblandt den Klammer, saa

gik han ind til E. F. med Nøglen han selv havde, og kom ud igjen og sagde J laae endda, og jeg begierede at tale med E. F., naar J opstod, og gik saa paa Gaarden og talte med min Søster og Eders Kamulo (thi jeg vilde ikke gaa i Stuen til de andre godt Folk, men holdt mig fra Drik det bedste mueligt var) indtil E. F. strax derefter selv lukte Døren op, og gik jeg saa ind med hannem til Eder, og strax derefter (om J detellers mindes) kom min Kvinde ind ad samme Dør til os, som vi stod og talede sammen om hvem der havde faaet dygtig Hug i Brøllupet, og mindes jeg ret, da var og Carl Pryds derhos, saa Gud vil straffe de Døvels Folk, som saadant opdigte. Jeg troer ikke jeg har behov at giøre Nogen Regnskab for hvad jeg bestillede paa Kammeret med min Kvinde, eller at det var E. F. eller hende forbudet, at hvile sig. Vilde Nogen sige mig noget saadant til, skulde jeg som en ærlig Mand min fattige ærlige Kvinde forsvare; men de Lognere tør det ikke aabenbare giøre, thi det er E. F. Fienders Paf, at saadan Logn frakommer. Om Margrette Rodkiers Dotter, som er hos Jøen, at hun vilde gierne lyve det samme; og om Oluff Henningsen, som og tiener hos hannem, som slogs samme Tid, og var ikke vis at regiøre sig selv end sige tage vare paa Andre, om han lader sine Ord lyde: at jeg vred mine Hænder og klagede, jeg kunde ikke komme ind i Kammeret til Eder da skal han have højet som en Skielm. Jeg kunde og vel have gaaet ind ad Døren til Svaleloftet, som stod aaben, om jeg vilde opvakt E. F., jeg er jo fød paa Gaarden og vidste Gangen. Dernæst haver og E. F. spurgt at Povel Eriksen skal have sagt efter min Mund, at min Hustru ikke skulde have ligget hos mig om Matten i Brøllupet, og jeg ikke vidste, hvor hun var, saa troer jeg aldrig at Povel det haver sagt, har han det sagt, da er det skeet efter Satans og ikke efter min Mund, thi hvor skulde jeg opdigte saadan forbandet Logn som er min ægte Hustrues Ære og mig selv for nær, efterdi baade jeg selv og E. F. som laae i Kammeret hos os, og Eders Kamulus og de andre godt Folk i Brøllupet var, vide vel, at min Hustru laae hver Nat i Seng hos mig, som hun burde, hvilket jeg her og hver Sted for Dom og Ret be-

fiende vil og loblig med E. F. og andre godt Følk bevise, og skal aldrig mig heller kunne andet eftersiges af noget ærligt Menneske. Kiære Domine pater! giører nu for Guds Skyld, og haver ingen Mistanke om mig fattige Mand, om Eder saadan Lagn videre forekommer, Gud veed jeg er uskyldig, og at der er ingen, som det gaaer haardere til Hertet end mig og min fattige Hustrue, at saadan Lagn skal føres om Landet. Jeg haabes og til, at den Dag kommer snart, de onde og skalk Mennesker faaer deres for-tiente Løn for Christi Skyld; Gud lade dem falde i Graven, som de grave til Eder for Christi Skyld! den samme gode Gud vil jeg nu og mit fattige Huus have Eder til Siel og Liv befalet.

Stods Præstegaard den 26 Febr. A. 1622.

Haagen Wiørnsen.

3) Skudsmaal givet Bissen af Præsterne paa Nordmør.

Vi efterskrevne Anders Erichsen oc., alle boende i Nordmørs Præpo-litur, kiendes og gjør for alle bitterligt med dette vores aabne Brev, at 1622 den 28 Martii paa Thingvold, var os vores kiære Superintendentis hæderlige og høisærde Mand Mester Anders Christensen Arboes Misfave kom-men tilhænde, dateret den 22 Febr., anlangendes at vi (saavel som andre Pastores udi Stiftet) hannem efter vores Samvittighed, et sandfærdig Skuds-maal og Vidnesbyrd meddele vilde, hvorledes han sig i sit høie Embede og Kalb med Lærdom, Levnet og Conversation anstillet og forholdt haver fra det første han blev vores Biskop og Superintendent hidindtil, hvilket vi hannem ingenlunde udi nogen Maade vidste at benægte, men udi dette vores aabne Brev bekiende, og fremdeles om Behov giøres for Gud og christelig Dyrighed ville være tilstændige, at han ikke allene paa Embeds Begne udi sin Visitation, naar den her udi Kirkerne har faldet, troligen og slittigen, med Prædiken, Lærdom og Undervisning anstillet og forholdt haver, men endog saa i vore Huse, og ellers, naar han til nogen vores Collager haver været indbudet med os og vores, saa haver converseret og omgangen, og i alle Maader med Ord og Gierninger sig forholdt, som det bør og som

mer en hæderlig Biskop, saa at ingen af os med Nette haver hannem noget at bestylde, og ligesom han altid har været stittig og vindfibelig, at Kongelig Majestæts vor allernaadigste Herres Ordinance kunde hos os alle holdes vedlige; ligesaa haver han og ikke heller ladet nogen af os imod Ordningen og Retten udi nogen Maade forurettes, men enhver som med Uret haver været besværgt, saavidt hannem var mueligt, forhiulpen tilrette igien, og naar hans Reise haver faldet frem og tilbage her udi Provstiet, da haver han ikke strængt faret afsted, ei heller os for stærk eller med mange Folk besværgt, men med ganske faa Folk, og gierne haver ladet sig neie og taget med os til Takke, hvis vor fattige Huus haver formaaet. Stiank og Foræring haver han ei heller nogen Tid understaaet sig af os at forbre eller begiere hverken til sig selv eller nogen hans Folk, som haver været hannem folgagtig, men langt heller benægtet, om nogen hannem med en ringe Ting vilde forære; in lumma vi hverken haver hørt eller seet af hannem andet end som en hæderlig Biskop i alle Maader vel sommer og anstaaer, og haver alle stor Aarsag at takke Gud og den høie Dyrighed, som hannem dette Stift og Biskopdom gunstig tilbetroet haver, dertil ønske og begiere af Gud, at han længe og vel maatte leve og blive hos os, sit høie Embede til Guds evige Ære og den christelige Kirke til Opbyggelse forrette efter denne Dag, som hidindtil. Dette saa at være i Sandhed som foreskrevet staaer, vidner vi med vores Signeter og egen Hænder undertegnet.

Actum die et loco
ut supra.

4) Det Brev, som Mads Lund, af Eidt i Skongen, den 6te Apr. 1708 har tilskrevet Biskop Krog, efter dennes Begiering og sin gamle Faders Magnus Raphael Lunds Beretning, angaaer allene Bispens Opførsel i Hefne, og agter jeg usfordøent samme her at indføre, efter som det vigtigste deraf tilførn er anført, og meget deri vel grunder sig allene paa et usikkert Rygte, særdeles hysad den Sag angaaer, at Tage Thott skulde tilsidst være bleven saa fattig, at han gik om og betlede og i den Tilstand besøgte Arræbo, som da var Sog-

nepræst i Bordingborg; da man finder at Tage Thott, siden han kom fra Leh-
ner, har været Lehnsherre i Danmark paa flere end et Sted, tilsidst paa
Sylvisborg i Skaane, længe efter at Arræbo var død, hvilken Nads Pedersen
og har overlevet, skjønt i Brevet staaer, at han er død i Nordlandene i stor
Elendighed, og det just samme Time og Minut paa hvilken Arræbo døde, som
dennes Son siden skal have udforsket.
